

ego

DEZE MAAND

Peter Morée: **Obsessions.** Pag. 6 en 7

Wim Jesse: **Karel Muys vertrekt.** Pag. 9

Bob van Opzeeland: **De 51'ste van Cas.** Pag. 10 en 11

Kritiek

De discussies rond de bladen G3 en Salvo en de maatregelen die ondertussen door de kardinaal en de r.k. hoofden geestelijke verzorging tegen deze bladen zijn genomen, roept opnieuw de vraag op in hoeverre in de geestelijke verzorging kritiek op het militaire apparaat en op de militaire autoriteiten geoorloofd is. Ik geef in het onderstaande, en dan nog beknopt, uitsluitend mijn eigen mening. Er bestaan, vanzelfsprekend, ook andere opvattingen. Er wordt tegenwoordig nogal eens gesteld dat het de taak van de geestelijke verzorging zou zijn om 'de militaire overheid kritisch te begeleiden'.

Ik heb tegen deze uitspraak altijd vreemd aangekeken. Ik ben uitsluitend in de strijdkrachten gekomen om humanistische geestelijke verzorging te geven aan die militairen die daar prijs op stellen. Dat, en niets anders, is mijn taak. En ik moet er niets van hebben dat ik door de burger-maatschappij beschouwd zou worden als een vooruitgeschoven post om de militaire overheid kritisch te begeleiden. M.i. zijn daarvoor in onze maatschappij andere organen en als die hun taak niet goed verrichten dan moet men dat corrigeren.

Toch is er in Ego verschillende malen op kritische wijze geschreven over bepaalde aspecten van de militaire samenleving. Dat is juist maar het uitgangspunt was daarbij niet dat het tot de natuurlijke taak van de geestelijke verzorging zou behoren om kritiek te leveren.

Er is voor de geestelijke verzorger maar één natuurlijk uitgangspunt n.l. dat het zijn taak is om geestelijke verzorging te geven. Geestelijke verzorging in humanistische zin, dat weet men nu zo langzamerhand wel, betekent mensen behulpzaam zijn in het ontdekken van hun eigen geestelijke en zedelijke mogelijkheden, in het ontdekken van eigen opvattingen en meningen, het overnemen van een eigen overtuiging. Nu voltrekt de geestelijke verzorging zich niet in het luchtledige. Geestelijke verzorging wordt eerst zinvol als er gedacht en gesproken wordt binnen een bepaalde, concrete, situatie. Dat kunnen uiteraard vele situaties zijn maar voor militairen is de militaire samenleving daarvan één van de belangrijkste.

Daarom komt de geestelijk verzorger door zijn werk in aanraking met die samenleving en zal hij verplicht zijn er zijn gedachten over te laten gaan. Wie dat niet doet gedraagt zich eenvoudig levensvreemd. En dan kan er uiteraard kritiek ontstaan. Niet dus als een vooraf opgekregen taak maar als een voortvloeisel van de concrete situaties waarmee men te maken krijgt.

In het middelpunt van de humanistische visie op de mens staat het zelfstandig over zichzelf beslissend, individu. Een individu dat eerst werkelijk kan leven in toegewezen samenhang met anderen. Waar door de militaire samenleving deze visie geweld wordt aangedaan kan men dus kritiek van de humanistische geestelijke verzorging verwachten. Men mag daarbij de eis stellen dat die geestelijke verzorging nuchter blijft.

Een militaire samenleving heeft voor een deel, in alle landen en onder alle omstandigheden, een hiërarchische structuur. Daardoor zal onvermijdelijk de menselijke zelfstandigheid geweld worden aangedaan. Dat is de prijs die we betalen voor de handhaving van strijdkrachten. Daarop zal dus de kritiek van de geestelijke verzorging zich niet richten. Die kritiek ontstaat eerst als naar de mening van de geestelijke verzorging de zelfstandigheid van mensen meer wordt ingeknot dan de omstandigheden vereisen.

Op dat ogenblik is de kritiek van de geestelijke verzorging authentiek en gerechtvaardigd. Authentiek omdat ze voortvloeit uit zijn natuurlijke opdracht en gerechtvaardigd omdat iedere mens recht heeft op bescherming tegen niet strikt noodzakelijke vrijheidsbelemmering.

RED.

ego

*Maandblad van de humanistische
geestelijke verzorging voor militairen*

*Nr. 12, december
8ste jaargang*

Redacteur: H. Lips, Hoofdraadsman

Adres redactie en administratie:
*Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Hoofdstraat 84,
Driebergen
telefoon 03438 - 2878*

Vaste medewerkers:
Nico Haasbroek
Wim Jesse
Peter J. Morée
Bob van Opzeeland
Bert Vuijsje
Tom Weerheijm
Dick Zaal

Abonnementsprijs f 6,- per jaar, te
storten op postgirorekening 480414
t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische
Geestelijke Verzorging te Driebergen

Militairen ontvangen het blad op
aanvraag zonder betaling.

*Bij de voorplaat:
Ja gezellig, samen naar de TT in
Assen. Een foto van Leonard Freed.*

Nederlandse Jazz-LP's: alleen per post

JAZZ

De Nederlandse platenindustrie lijkt de laatste jaren de moderne jazz uit eigen land eenvoudig te boycotten. De concerns die zich regelmatig (bijvoorbeeld bij de jaarlijkse toekenning van de Edisons) met graagte op de borst slaan vanwege de 'belangeloze culturele pioniersarbeid' die ze zouden verrichten, hebben sinds april 1967 geen enkele eigentijdse Nederlandse jazz-formatie in hun studio's toegelaten. En dat terwijl ons land wel degelijk belangwekkende jazzmusici telt, getuige de interesse die diverse buitenlandse platenmerken (ESP, MPS, Wergo) aan de dag hebben gelegd voor de prestaties van mensen als Nedly Elstak, Pierre Courbois, Willem Breuker en vooral Han Bennink.

Met dat alles zitten we nu in de absurde situatie dat de eerste LP van trompettist Nedly Elstak (op het Amerikaanse ESP-label) wel in New York, maar niet in Nederland verkrijgbaar is, terwijl ook in West-Duitsland meer opnamen van Nederlandse jazzmusici in de winkels liggen dan in hun eigen land.

Reeks argumenten

Functionarissen van het platenkapitaal hebben altijd een reeks argumenten klaarliggen, wanneer ze gevraagd wordt waarom ze weigeren Nederlandse jazz op te nemen. De belangstelling voor jazz is toch al gering, en die voor Nederlandse jazz kun je helemaal verwaarlozen, zeggen ze. Vroeger hebben we het vaak genoeg geprobeerd, maar al die platen konden we aan de straatstenen nog niet kwijt.

Inderdaad werden tussen oktober '65 en april '67 achtereenvolgens zes Nederlandse jazz-LP's opgenomen (door de maatschappijen Artone en Iramac), die geen van alle indrukwekkende verkoopcijfers haalden. Maar je kunt je afvragen of de platenindustrie wel voldoende aan de promotie van die platen heeft gedaan, om een definitief negatief oordeel over de commerciële mogelijkheden van Nederlandse jazz te kunnen uitspreken. (De vraag of commerciële overwegingen altijd de doorslag moeten geven, laat ik nu maar even buiten beschouwing).

Bovendien is er sinds 1967 wel het een en ander veranderd in de Nederlandse jazzscene: de wekelijkse concerten in het Amsterdamse Paradiso luidden vorig jaar een duidelijke opleving van de jazz-belangstelling in, die ook nieuwe mogelijkheden schiep voor de verkoop van jazz-platen uit eigen land.

Werkgroepen

Gelukkig is de taak die het Nederlandse platenkapitaal hier laat liggen, voor een belangrijk deel overgenomen door een hele reeks werkgroepen en individuele enthousiastelingen, die een ware stortvloed van prijzenswaardige privé-platen-initiatieven teweeg hebben gebracht. De laatste drie maanden kwamen uit

deze hoek niet minder dan vier langspeelplaten en drie EP's met Nederlandse jazz op de (postorder)markt.

Het verst gevorderd in deze sector is de Instant Composers Pool, een samenwerkingsverband van een aantal musici en fans, dat vorig jaar de Nederlandse privé-platenmarkt openbrak met LP's van het New Acoustic Swing Duo (Han Bennink en Willem Breuker) en van het trio John Tchicai-Misja Mengelberg-Han Bennink. Van beide platen werden (buiten de normale winkelhandel om) meer dan duizend exemplaren verkocht — een aantal waarvoor echte platenmaatschappijen met hun professionele verkoopapparaten zich niet zouden hoeven te schamen.

Gesterkt door dat succes bracht ICP dit jaar tot nu toe twee nieuwe LP's uit: 'Luchconcert for three barrelorgans' (ICP 003) van Willem Breuker, en 'ICP 004' van Han Bennink en Derek Bailey. De eerste plaat bevat composities van Breuker voor één, respectievelijk twee en drie draaiorgels, die op de Dam in Amsterdam werden opgenomen. ICP 004 laat de Engelse gitarist Bailey en slagwerker Bennink horen in een serie bedachtzame, grotendeels geheel spontaan geïmproviseerde duetten. Deze platen kosten f 12,- per stuk en worden toegezonden na overmaking van dat be-

drag op postgiro 789553 t.n.v. B. van Grevenbroek, Laan van Dillenburg 5, Zeist.

Op het privélabel Ketchup verscheen een EP van drummer Pierre Courbois' Free Music Quartet (Peter van de Locht saxofoons, Boy Raaymakers trompet en bugel, Henk Haverhoek bas). Dit op een zandverstuiving nabij Arnhem opgenomen plaatje is te bestellen bij Pierre Courbois in Arnhem (postgiro 1206714; prijs f 5,-).

De Haarlemse Jazz Club bracht op het merk Cat Jazz twee EP's uit: 'Calling Joanna' (Cat EP 2) door het kwartet van saxofonist Ferdinand Povel en 'Haarlem Hot Club' (Cat EP 3) door de band van Freddy Johnson en Lex van Spall. Vooral dat laatste plaatje, met opnamen van een cosmopolitisch samengesteld jazzorkest uit 1934 is zowel historisch als muzikaal van grote waarde. Cat EP's kunnen worden besteld bij de penningmeester van de Stichting Cat Jazz Haarlem te Overveen (postgiro 1752976; EP 2 kost f 6,-; EP 3 f 5,-).

Bloedhete sessions

Wessel Icken Prijswinnaar Hans Dulfer is te horen op twee recente privé-LP's. 'Live In Paradiso' (HSM 1501) geeft een uitstekend beeld van de bloedhete sessions die zich vorig seizoen in het Amsterdamse jongerencentrum afspeelden. Met trombonist Willem van Manen, bassist Maarten van Regteren Altena en drummer Han Bennink produceert tenorist Dulfer hier een krachtig soort jazz, waarin geavanceerde passages in vrij tempo worden afgewisseld door periodes van rotsvaste traditioneel swingende jazz. 'Live in Paradiso' wordt toegezonden na overschrijving van f 11,- op postgiro 1551000 (Amro-bank Badhoevedorp, t.n.v. Heavy Soul Music).

Een wat minder geslaagde plaat met Dulfer is 'Live at the Bohemia Jazzclub', door een combinatie met naast Dulfer o.m. baritonsaxofonist Henk van Es en organist Herbert Noord. Deze clubsessie heeft waarschijnlijk een wat te korte voorbereidingstijd gehad om werkelijk goede muziek op te kunnen leveren. De Stichting Jazz Werkgroep stuurt deze LP toe na overmaking van f 11,50 op postgiro 196584 (Amro-bank Stadhouderskade, Amsterdam, t.n.v. SJW).

Het ziet er gelukkig niet naar uit dat de hierboven gereleveerde vloedgolf van Nederlandse jazz-producties al is afgelopen. De Stichting Jazz Werkgroep heeft inmiddels een tweede LP opgenomen (met het kwartet van tenorist Dick Ven- nink en pianist Rein de Graaff). ICP heeft plannen voor een LP rond de Amerikaanse trompettist Don Cherry. En tenslotte is er dan ook nog een echte platenmaatschappij die weer eens iets gaat doen: het Theo Loevendie Consort heeft met de N.V. Bovema een contract voor het maken van een LP afgesloten.

BERT VUIJSJE

Noot redactie

Onderstaand twee reacties op het stuk: 'De auto: een technovrouw' van Karel Hubert in het oktobernummer van EGO.

Het artikel van C. J. van Es kunnen we best waarderen. Het is op de goede, satirische, toon geschreven. Of Van Es gelijk heeft is een tweede zaak maar daar breken wij ons hoofd niet over.

Wat is tenslotte waarheid?

Wat het protest van J. A. Rietmulder betreft: Waarom zo hoog van de toren geblazen? Het stuk van Hubert was een railleerend stuk over auto's en automobilisten vervat in termen ontleend aan het seksuele leven. Mag dat niet? Kom nou! Ik kan me overigens best voorstellen dat iemand

het niet aardig vindt. Maar waarom dan verder lezen? Het is een misverstand dat alle artikelen in ons blad door alle lezers evenzeer ge waardeerd moeten worden. Het komt me lichtelijk overdreven voor om daar zwaarwichtige zaken bij te slepen als Rietmulder doet.

RED.

Ieder met z'n eigen autootje

Het artikel van de heer Hubert, getiteld 'De auto: een technovrouw' in het oktobernummer van EGO heb ik met steeds stijgende verbazing gelezen. Al lezende viel mij de gedachte in, dat het eigenlijk jammer is, dat de automobielen van tegenwoordig een elektrische starter hebben en niet meer met een soort pook behoeven te worden aangeslingerd. Denk eens even aan de ongekende mogelijkheden van dit beeld. Jammer, niets aan te doen; in deze zijn wij het slachtoffer van de vooruitgang. Anderszijds heb ik toch ook wel enige bezwaren, ernstige en minder ernstige.

Om te beginnen stelt Hubert, dat iedere psycholoog de ten aanzien hiervan geïnteresseerde het verband tussen sex en de auto uit de doeken kan doen.

Ik dacht eigenlijk zo bij me zelf, dat de uit het artikel sprekende manier van doen, welke Hubert meent te mogen onderkennen bij de autorijder in het algemeen, in feite meer te maken heeft zijn eigen (wellicht in wensdromen bestaande) handelwijze. In de psychologie heet dat projectie: alles wat men in feite bij zichzelf afkeurt wordt een ander toegeschreven. Als dit zo zou zijn, vind ik het beeld, dat hij van zichzelf geeft niet zo daverend gunstig. Ik kom daar straks op terug.

Eerst maar enige details. De heer Hubert denkt wat inconsequent. Aanvankelijk stelt hij, dat de auto een fallussymbool is. Een rijdend nog wel. (Een uitspraak overigens, die geheel voor zijn eigen rekening komt.) Vervolgens vergelijkt hij de auto met de vrouw. Volgens één der syllogismen uit de beginselen der formele logica zou hier uit volgen, dat de vrouw een fallussymbool is. Een aanvechtbare conclusie, lijkt me zo.

De term 'technisch narcisme' begrijp ik niet. Het 'opgeilen' van het eigen geslachtsdeel heet, als ik het wel heb, masturbatie en dat is wat anders, zoals de geachte scribent hoogstwaarschijnlijk wel weten zal. Dit geldt tenminste voorzover wordt bedoeld dat het poetsen van de auto een zekere bevrediging teweeg brengt. Wordt deze bevrediging meer gevonden in het tonen van een fraai opgepoetst geheel (groot en hard), dan ligt dit meer in de sfeer van exhibitionisme en dat is weer wat anders. Wel wat ver gezocht overigens.

Voorts moet mij van het hart, dat de heer Hubert voortdurend een aan een type auto toegeschreven 'karakter' verwart met de psychische structuur van zijn berijder. Heeft de Amerikaanse wa-

gen nu een pooierkarakter of slaat dit meer op de man die er in rijdt? Om van een vrouwelijke lesbische pooier nog maar te zwijgen. Bedoeld wordt kennelijk, dat mensen met pooiertrekjes in hun aard ernaar zullen streven een Amerikaanse auto te bemachtigen. Mijn vraag is: geldt het omgekeerde ook, i.c. is iedere berijder van een Amerikaan een pooier? Het is wel een fingevoelige suggestie. In dit verband wordt de figuur van bijvoorbeeld de fabrieksdirecteur, die zich door een chauffeur in een Amerikaanse wagen laat rijden, helemaal moeilijk plaatsbaar. Gezien 's mans enorme tolerantie is hij wellicht een humanistische pooier.

Tenslotte wil ik nog opmerken, dat de betekenis van het begrip 'legaal concubinaat' en 'technisch bigamist' mij geheel ontgaat. De gebruikte adjectieven legaal en technisch zijn in dit verband betekenisloos en dus overbodig. Bovendien is het in concubinaat leven met iemand iets totaal anders dan bigamie plegen. Sla er Van Dale maar op na.

Tot zover het kruimelwerk. Het is verder niet belangrijk genoeg om je over op te winden, het is alleen wat knullig. Schermen met dikke woorden, waarvan kennelijk de juiste betekenis niet geheel bezonnen is. Het wil mij wat goedkoop voorkomen om op deze wijze een artikel te schrijven dat duidelijk bedoeld is om te 'schokken'. Provoceren is mooi, maar doe het goed en gefundeerd. Nu is het meer een miskraam van wat in zekere kringen de seksuele revolutie wordt genoemd.

Puberachtig

Op pagina 2 van het oktobernummer van EGO spreekt u uw teleurstelling uit over het feit, dat Pro Rege te kennen heeft gegeven op principiële gronden geen samenwerking te wensen met het Humanistisch Thuisfront.

Genoemd artikel wordt door u besloten met het uitspreken van de hoop dat Pro Rege zich niet uit de gewenste samenwerking zal terugtrekken.

Naar mijn mening is een dergelijke hoop ongegrond en is samenwerking tussen Pro Rege en het Humanistisch thuisfront — juist op deze principiële gronden — zelfs onjuist, zolang u meent in uw blad beschouwingen te moeten afdrucken onder het hoofd: 'De auto: een technovrouw'.

De inhoud van dit artikel geeft blijk van een zo lage (geestelijke) mentaliteit, dat de vraag rijst welke geestelijke verzorging aan de militairen door het Humanistisch Thuisfront overigens nog wordt gegeven.

Aannemende dat de heer Hubert vanuit zijn eigen onbehaaglijkheid spreekt, vanuit zijn onlustgevoelens mogen wij wel zeggen, doet mij zijn instelling bepaald onaangenaam aan. Waar ik me wel een beetje over opwind is zijn instelling jegens zijn vrouwelijke medemens. Hubert benadert de vrouw niet als gelijkwaardige partner, met wie je kortere of langere tijd tot tevredenheid en vreugde van beiden kunt omgaan, welke omgang steunt op wederzijdse genegenheid en wederzijds respect, nee, voor Hubert is de vrouw (dat maak ik tenminste uit de strekking van zijn tekst op) louter een willoos lustobject, dat door het 'bijstellen van een moer' qua willigheid, heetheid en gulzigheid aangepast zou moeten kunnen worden aan de verlangens van de gebruiker. Voor hem is de vrouw zonder borsten, hoe tragisch zij ook zijn moge, als lustobject waardeloos en komt zij niet in aanmerking voor zijn gunsten. Een vrouw moet daarentegen geschikt zijn om aan te vingeren wil ze in genade worden geaccepteerd.

Goede Hubert, ik hoop, dat er een echte vrouw bereid is U eens mores te leren. Wie weet is het nog niet te laat.

Ik zou zeggen: houdt U zich voorlopig aan de categorie botsautootjes op de kermis. Die zijn wel eens hinderlijk voor anderen, maar verder volkomen ongevaarlijk. Waagt U zich met Uw dingetje nog maar niet in het echte verkeer, want dan zou Uw automobieltje wel eens onherstelbaar beschadigd kunnen worden.

C. J. VAN ES

Blijkbaar slaat de redactie van EGO het niveau van de lezer zo laag aan, dat zij meent met een dergelijk 'puberachtig' artikel haar lezers te gerieven en (wie weet) zelfs te amuseren.

Van een blad, dat wordt geleid door een Hoofddraadsman (in het bezit van, naar ik aanneem, enige pedagogische en psychologische kennis, zulks gezien zijn vroegere werkring als hoofdonderwijzer), waarvoor op de Rijksbegroting ongetwijfeld enige tienduizenden guldens zijn uitgetrokken mag men — naar mijn mening — toch wel iets beters verwachten dan een artikel, dat zelfs in de Lach niet zou worden afgedrukt. (Er valt n.l. niets te lachen).

Gezien het vorenstaande ben ik van oordeel, dat een samenwerking van het Humanistisch Thuisfront en Pro Rege niet alleen ongewenst, doch zelfs onjuist zou zijn, zulks mede gelet op de positief christelijke beginselen, die aan het werk van Pro Rege ten grondslag liggen.

Ik heb een afschrift van deze brief, ter kennisneming gezonden aan Pro Rege, Redactie Reveille en redactie G3.

J. A. RIETMULDER

ERVARING

Noot redactie

Dit artikel is een reactie van een afgekeurde militair. We zouden eigenlijk wel meer ervaringen van militairen willen plaatsen (natuurlijk niet alleen van mensen die afgekeurd zijn). Het gaat ons niet om kritiek op de dienst hoewel die er wel in verwerkt mag zijn. Het gaat ons om de vraag: hoe beleeft de militair de militaire samenleving? Gunstige en ongunstige ervaringen zijn dus welkom.

Eisen: niet meer dan duizend woorden en geschreven in redelijk Nederlands. En het gaat ons wel om eigen ervaringen, niet gaan fantaseren dus. Stukken die we plaatsen honoreren we, afhankelijk van de lengte.

RED.

Woensdag 14 mei 1969 kwam ik op voor de militaire dienst. In Leiden. Zonder enige pro- of anti-gevoelens.

5 juni:

Donderdag was ik ziek. Ik voelde me koortsig, pijn in mijn keel. Toch wilde ik naar Den Haag gaan, anders zou het nog weer langer duren voor alles voorbij was.

Ze prikten eerst mis, daarna taptten ze me zes buisjes bloed af. Ik zag ze één voor één langzaam vol lopen. Bijna viel ik flauw. Voor 't eerst in mijn leven.

M'n stem raakte ik helemaal kwijt bij ademhalingsproeven op een machine om longinhoud te meten. Ik voelde me nog ellendiger.

Zo'n kwartier zat ik op een binnenplaatsje en probeerde te slikken, m'n stem te laten klinken.

Na m'n terugkomst in Leiden kon ik alleen nog moeizaam fluitseren. Direct ging ik naar bed.

6 juni:

's Ochtends ging ik maar weer naar de dokter voor m'n keel en kapotte bril. Dat leverde weer een reisje naar Den Haag op.

Daar was ik in vijf minuten klaar bij een norske oogarts. Ik begreep er niets van: de m.g.d. had me een kans gegeven afgekeurd te worden op m'n gezichtsvermogen.

Die donderdag en vrijdag at ik niet. 't Beviel niet slecht. Een probeersel voor een hongerstaking.

Door een zeker fatalisme — 'het kan me werkelijk niet meer schelen...' — had ik mijn schoenen niet gepoetst.

Bij inspectie viel dat de k. de B. op. Hij zei me dus dat ik ze niet gepoetst had. Mijn antwoord: ik ben 't vergeten, bovendien had ik 't die week al een keer gedaan.

Hij nam dat niet. Ik zou me moeten melden op zijn kamer. Of ik begreep waarom. 'Nee.'

Na tamelijk lang wachten mocht ik binnenkomen. De l. H. en de k. de B. waren daar. De eerste stond. De tweede zat achter een bureau. Ik meldde me officieel voor het bureau.

— 'Ga maar op je gemak staan.' Dat kon ik niet opbrengen: ziek, hees, zonder bril, als ik was. Er volgde een emotionele, van mijn kant opgewonden en sentimentele discussie, waarbij voor beide partijen van te voren vaststond wie gelijk had. 't Duurde 20 minuten.

— Hij had gehoord dat ik lastig was. Ik probeerde.

Met m'n handen bewegend, in staat te gaan huilen, ging ik er tegen in. Als hij vond dat ik probeerde, dan vond ik dat 't leger probeerde. N.l. dat het zijn mening aan mij probeerde op te leggen.

— Dus, ik vond dat het leger probeerde. Nee, alleen als 't leger vond dat ik probeerde. — Dat ik mijn schoenen niet had gepoetst was heel erg, net zo erg als wanneer je vergeet de GAS-KRAAN dicht te doen. — Ik moest me aanpassen. Dit klonk me al te dreigend. Ik wilde dat niet. Kon 't niet. — Dus ik was van kwade wil? — Nee. — Was ik van goede wil? — Nee. — Dus toch van kwade wil? — Ik zei: ik weet 't helemaal niet, ik ben niets.

— Waarom ik een baard droeg.

Mijn antwoord dat ik het leuk vond en dat anderen het leuk vonden, accepteerde hij niet.

— Ik droeg een baard om op te vallen. Daarmee plaatste ik me buiten de rest. De consequenties waren voor mijn rekening. AANPASSEN. AANPASSEN. Ik smeekte hem haast enig begrip voor mij op te brengen. Dat ik bang was. Wat ik ook zei, en ik zei het zeer dramatisch, haalde de dokter, de psychiater erbij, keek hem recht in zijn gezicht (ik zonder

bril), wat ik ook zei, 't was een drogredenering, onzin.

Ik was bang en brutaal tegelijk. — Van mij verwachtte hij een andere houding — was hij het gesprek begonnen — vanwege m'n opleiding (gymnasium, een jaar universiteit). Daarom juist kan ik niet kritiekloos aanvaarden wat mij opgedrongen wordt.

Een paar uur later naar huis gaan, was mijn straf. Ik voelde me al niet zo ziek meer.

Zaterdag 21 juni:

Onder het Centraal Station in Amsterdam door kwam ik aan de achterkant uit bij het IJ. Op een steiger heb ik twee uur gezeten, soms in de zon kijkend, naar schepen. Met m'n rug tegen een meerpaal. Vooral het water fascineerde me: je zou er op kunnen lopen, naar de overkant, die erg dichtbij leek.

Ik liep maar terug naar huis.

Dinsdag 24 juni wist ik officieus dat ik zou worden afgekeurd.

Maandag 23 juni:

Weer had ik niet gegeten. Ik begon er al iets van te merken. Het was in Katwijk. De anderen kookten en aten. Ik dacht aan patates frites. Ik lag in de duintjes en praatte aardig met d.b. over allerlei persoonlijke dingen en over Wolkers die in zijn jeugd in de omgeving en Katwijk zelf vertoefd had. Ik deed in ieder geval niets. Behalve dan dat ik snel kwaad werd toen ze van k. pestten. Mij lieten ze met rust.

's Middags moest er een mars van zes kilometer gemaakt worden. Door Katwijk heen. Over de boulevard. Over 't strand.

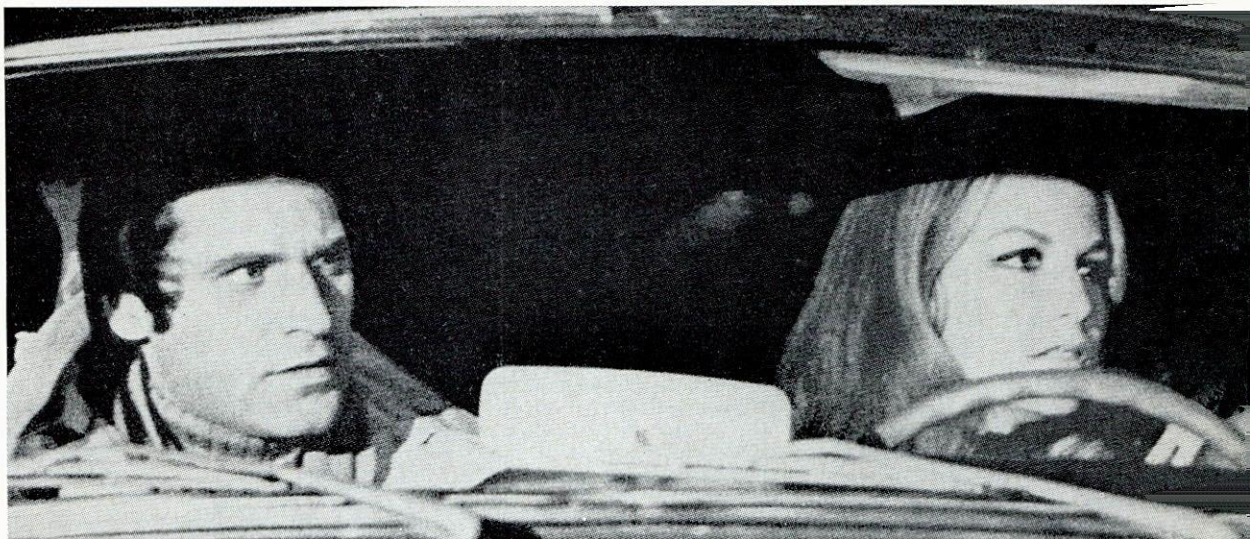
Daar liep ik: met volle bepakking. Mitrailleur in mijn handen. Drie dagen had ik al niet gegeten. Wat 't lopen steeds moeilijker maakte. Als ik wat achter bleef, riep de v. P. op niet al te barse toon dat ik harder moest gaan. 'Ik kán niet,' was de waarheid. Men liet mij dan maar.

Het vreemdste was weer de confrontatie met de andere mensen die half-bloot op het strand holden. Dichtbij de zee moest ik gaan zitten. Weer zag ik water voor me. Serieus dacht ik erover gillend de zee in te rennen. Te vallen. Meer om al mijn militaire spullen te bederven. Vijf minuten later opstaan en weer lopen. Een paar kleine rozige schelpen had ik in de borstzak van mijn pak gestopt.

Ook onderweg had ik geweldige zin er vandoor te gaan. Ik deed 't niet. En zou niet gekund hebben. Bovendien dacht ik toch aan de dag die zou komen.

ALEX POUL

OBSSESSIONS

Het is opmerkelijk, merkwaardig, en vreemd. Opmerkelijk in die zin dat nota bene een Nederlandse film voor de vijfde week (terwijl ik dit schrijf) wordt geprolongerd; het is merkwaardig dat het publiek overdag en 's avonds in drommen naar een Nederlandse speelfilm komt kijken en het is vreemd — misschien te sterk uitgedrukt, beter ware het om het woord vreemd ook te vervangen door merkwaardig, maar beide woorden hebben wel degelijk een ander begrip — dat een Nederlandse film zoveel minderwaardige, oftewel minachtende kritiek oogst. En dan komt die kritiek niet van de kant van het publiek.

Die volle zalen trekkende film is het werk geweest van velen. Uiteraard is het maken van een film geen kleinigheid. Veel medewerkers zijn nodig. Zij moeten betaald worden; misschien zijn de makers van de film wel genegen met iets minder genoegen te nemen. Succes hoeft niet altijd in klinkende munt omgezet te worden.

Voor Pim de la Parra en Wim Verstappen echter hopen de klinkende muntsoorten zich op. Niet alleen in Duitsland — waar hun nieuwste film een weergaloos succes is — maar ook in eigen land is **OBSSESSIONS** of **BEZETEN** of **HET GAT IN DE MUUR** (want zo gaat dat met een film die gemaakt is voor de internationale markt, drie titels zijn nooit weg) een enorme kraker.

Pim en Wim steken dat succes niet onder stoelen en banken. In een door hen uitgegeven communiqué schrijven ze: 'Tot nu toe (het communiqué was gedateerd 22 oktober) waren de avondvoorstellingen (bedoeld wordt het Cineac Dammak-theater in Amsterdam) op vrijdag, zaterdag en zondag stevast uitverkocht en zowel producent als regisseur ondergingen in stampvolle zalen temidden van volledig met het verhaal meelevende bioscoopbezoekers de grootste

kicks van hun nog maar korte filmcarrière.'

Voorwaar, geen bescheidenheid bij dit tweetal, eerder een soort op de borst klopperij, maar dit keer — naar mijn mening — wel op zijn plaats. Want *Obsessions* is werkelijk een film van allure. Eenvoudig, goede close-ups, functioneel gebruik van kleur, al met al opvallend genoeg om hier in deze rubriek te vermelden.

Wim Verstappen, die een aandeel had in het scenario, schreef in een aflevering van het filmtijdschrift *Skoop* over de totstandkoming van *Obsessions* o.a. het volgende:

'Voor de gelegenheid nemen wij de roman (bedoeld wordt hier *La Chute* van Albert Camus) nog eens uit de kast, maar die blijkt volslagen ongeschikt als uitgangspunt voor een enigszins normaal filmscenario. Probleem: hoe leg je aan een Amerikaan die je een film wilt laten maken uit dat je wel geïnteresseerd bent in zijn geld, maar niet in zijn onderwerp. Pim (de la Parra, de scenarioschrijver) lost dit op. *La Chute*, legt hij uit, is een veel te moeilijk onderwerp om als uitgangspunt voor samenwerking Holland-USA te gebruiken. We moeten met iets goedkopere en simpelere beginnen. De Amerikaan vat de logica, maar zet Pim klem met de vraag: 'Wat voor onderwerp had je dan gedacht?' Dat weet Pim op dat ogenblik ook zo net niet, maar je moet je niet laten kennen. 'De titel is *Obsessions*,' liegt hij; een mooie titel, vindt de Amerikaan. En Pim moet ter plekke het verhaal gaan verzinnen, want de Amerikaan wil het horen. 'Het gaat over een man die door een gaatje in de muur bij de burenbinnen kijkt...'

Dit citaat geeft een vrij goed beeld van de werkelijke gang van zaken. Want inderdaad is het Verstappen en De la Parra er om te doen geld los te peuten voor een project waar zij zelf — tegen

alle scherpzinnige opmerkingen in geloven. Een werkelijk probleem ook voor hen — hoe komen we aan Want, zo leggen zij uit, de ene keer onze haren te lang, zodat het contact met de nodige geldmiddelen niet gaat; de andere keer zijn we nakapper geweest, maar dan wordt afgeketst, want ons vlinderdasje scheef. Daarom laten we alle problemen over financiering (en rolbezetting) over diverse agenten en andere personen.'

Verstappen vertelde ook nog de kelen met het vinden van de hoofdrolvertolkster. Zij hadden plannen, die resulteerden in uitnodigen aan Susan Strassberg, Carol Lyn Tuesday Weld, Candice Bergen en een paar. Ook Jean Seberg kreeg uitnodiging maar die zag er ijlings v toen bleek dat het in Europa nogal melde, revolutionaire jongeren er Tenslotte vonden ze, drie weken, het begin van de opnamen, Alex Stewart bereid om de rol van Mari spelen. Via Francois Truffaut, die eens geweldig geamuseerd zou he met Liefdesbekentenissen, kregen contact met Hitchcock-componist nard Hermann. Hij nam op zich muziek voor *Obsessions* te schrijven ook dit onderdeel, de muziek, het toe bijgedragen dat *Obsessions* de ge spanning meekreeg.

Het is jammer dat Verstappen en de la Parra alleen Alexandra Stewart starlet hadden. De overige rolbezetting had sterker gekund, er werd toch door rand- en bijfiguren slap geact. Wel begrijpelijk want niet iedere Nederlandse acteur of actrice beheerst he gels (de voertaal in *Obsessions*, a vanwege de internationale markt) de perfectie.

Er was een wat stijve rol weggevoerd voor Fons Rademakers (de cineast c

en film van Pim en Wim

graag toneel speelt en dat ook voortreffelijk doet, vooral bij Studio); Tom van Beek moest een broeierige Amerikaanse gangster voorstellen die handelde in narcotica en als liefhebberij had om met gedrogeerde vrouwen te copuleren; Donald Jones, een wat slome modefotograaf met contacten in de onderwereld en lest best Dieter Geissler, de tegenspeler van Alexandra Stewart, de man die zo van gluren houdt.

Ik heb het al eerder geschreven, *Obsessions* gaat over een man, die door een gaatje in de muur bij de burenbinnen kijkt. Hij doet dat zo vaak dat zijn meisje er kriebelig van wordt en hem sommeert dat gat dicht te maken. Maar dat wil de man niet, want er gebeurt

FILM

van alles bij die wonderlijke burenbinnen met hun vreemde muziek. Wellustige vrouwen, al of niet onder invloed van LSD en aanverwante hallucinerende stoffen, wentelen zich daar op het bed voor de ogen van een potente Amerikaanse gangster die net zijn zoveelste moord achter de rug heeft. Er zijn geheimzinnige nachtelijke ritten door de binnenstad van Amsterdam, er wordt hevig en hartstochtelijk gevrijd op Perzische tapijten en koud slaapkamerzeil. Kortom: *Obsessions* zit vol theatrale effecten, grijnst beminnelek naar alles wat Hitchcock heeft afgeleerd in zijn films en heeft alles wat een goede B-film zo aantrekkelijk maakt.

Wim Verstappen: 'Veel meer leven zit in de half-vriendelijke, half-gangsterachtige methodes waarmee echte films op touw gezet worden. Up to Hollywood or back to Japan.'

PETER J. MOREE

Sint Nicolaas

Het meest algemene, ja wellicht het enige volksfeest in Nederland, is Sinterklaas. Het wordt gevierd door jong en oud, arm en rijk, progressief en conservatief. De aanhang van de heilige Nico gaat dwars door alle partijen en hij weet zich gesteund door alle zuilen. Het is waarschijnlijk de enige Katholieke heilige die alom bekend en gevierd is door: Protestanten, Israëlieten en Buitenkerkelijken.

Vanzelfsprekend moet de wetenschap zich met een zo algemeen en alomvattend verschijnsel bezighouden, en dat is dan ook gebeurd, al is dan het aantal wetenschappelijke verhandelingen over het feest van de goed-heilig-man nog geen duizendste van het aantal kinderboeken, liedjes en versjes, dat is verschenen.

Dr. A. D. de Groot, vertelt er iets over in zijn: 'Sint Nicolaas, patroon van liefde' (1949).

We zullen beginnen bij de geschiedeniswetenschap, die waarschijnlijk de meeste vaste grond onder de voeten heeft, al is dat dan ook niet veel. Het blijkt, dat er in de vierde en vijfde eeuw in Klein Azië enige bisschoppen hebben geleefd, die iets hebben van de latere heilige. Meestal wordt het gehouden op Nicolaas van de stad Myra, een kleine handelshaven.

In de zesde eeuw beginnen de overleveringen en in de negende eeuw steekt Nico met kop en schouders boven al zijn collega-heiligen uit. Dan is hij ook al bekend in Italië. In 1087 voeren de zeelieden uit, en ondernemen een stroomtocht naar Myra, waar zij het gebeente van de heilige uit de handen van de Mohammedanen redden. In Bari wordt het gebeente van de Sint nog steeds vereerd en ook daar is hij de steunpilaar van VVV en middenstand.

Verering groot

De verering verbreidde zich snel over vrijwel geheel Europa. Op het Concilie van Oxford in 1222, wordt de zesde december een officiële 'eerste klasse' feestdag. De verering is dan zo groot, dat zij in belangrijkheid vlak achter die van Maria komt. En zij bleef niet beperkt tot één dag per jaar, maar was van alle dag. Nicolaas was de patroon van zeer veel kerken en steden (vooral haven- en handelssteden), beschermheilige van o.a.: zeelieden, gevangenen, armen, beschermers tegen diefstal, beschermers van maagden (d.w.z. trouwlustige jonge vrouwen), kinderen (en kinderzegen), zwangere vrouwen, scholieren (studenten), dieven en landlopers. Voorwaar een volle dagtaak voor het hele jaar.

Zover de wat vage historische gegevens. Maar hoe werd de bisschop van Myra tot wat hij nu is: de man op de schimmel over daken met Zwarte Piet enz. enz. Een aantal legenden (Groot noemt er 23, geen van alle erg bekend in onze streken) zijn voor een deel al heel oud. Zo bijv. het verhaal dat de

jonge Klaas direct na de geboorte twee uur in zijn badje rechtop bleef staan. Weliswaar zijn voor een heilige geen Anton Geesink-allures vereist, maar grote gebeurtenissen werpen hun schaduw vooruit.

Het verhaal van de drie scholieren (studenten) is bekender. Drie scholieren krijgen onderweg onderdak bij een herbergier, die hen berooft, vermoordt en hun in stukken gesneden lichamen in een vat met pek zet. Lang daarna komt St. Nicolaas langs en vraagt om onderdak. Als de herbergier dit wil geven, blijkt Nico met alles op de hoogte. Hij beveelt de waard het vat boven te brengen en doet de scholieren uit de dood herrijzen.

De Germaanse folkloristen verklaren vele gebruiken, grofweg gezegd, als Germaans-heidense gebruiken die een christelijk tintje hebben gekregen, vaak door de Kerk-zelf daartoe geïnspireerd.

Kerkelijke cultus

Dan rijdt Sint Nicolaas op het paard van de dondergod Wodan, en Zwarte Piet is misschien de geknechte Wodan, onderworpen aan de heilige. Het hooi en haver voor het paard is het oude offer van het laatste der oogst en het Sinterklaasgebak grijpt terug op de sacrale koek die gebakken werd van het laatste geoogste tarwe. Dat had vaak de vorm van offerdieren (nu in speculaas en taaitaai). Vruchtbaarheidsgedachten spelen hierin mee.

Anderen zoeken het in de kerkelijke cultus, met terzijdestelling van de heidens orgine. Uit de vele legenden zouden verschillende gebruiken te verklaren zijn, hoewel deze legenden en oud-christelijke voorstellingen, zelf vaak weer een heidense wortel hebben. En er werden (en worden) evenveel legenden gemaakt om bepaalde gewoonten te verklaren, als er gewoonten ontstaan naar aanleiding van legenden.

Belangrijk zijn de Nicolaasspelen in de Middeleeuwen, waarin mooi de strijd tussen goed en kwaad, beloning en straf, kon worden uitgebeeld, temeer daar deze spelen vaak in schoolverband plaats hadden. Zwarte Piet is dan de onder-

worpen duivel, en dat de duivel zwart is, is aannemelijk!

Spanje zou dan eigenlijk staan voor de schepen die uit het zuiden (o.a. Middellandse Zee) kwamen, beladen met begerlijkheden. Daar woont Sinterklaas en Spanjaarden hebben Moren (is zwarten) als dienstknecht. Heel veel blijft zo ook onverklaard.

Prof. De Groot's eigen verklaringen, die ook veel vragen open laten en de voorgaande verklaringen zeker niet waardeeloos maken, zijn meer op het thema: 'Sex is overal'. Zijn verklaring als psycholoog berust op de dieptepsychologie, die zich bezighoudt met de diepere lagen van ons zieleleven, waar wij zelf maar zeer ten dele weet van hebben. Door een systematische, indirecte methode kan aannemelijk worden gemaakt, dat er toch bepaalde processen hebben plaats gevonden. Dikwijls blijkt dan dat wij bepaalde gevoelens, feiten enz. niet in onszelf hebben willen erkennen. Maar niet erkend, hebben zij toch in onherkenbare vormommingen hun invloed. In dit geval gaat het, zoals in veel gevallen, om seksuele gevoelens die niet erkend mochten worden, niet netjes waren, niet met de heersende moraal overeenkwamen (en overeenkomen).

Contra-pil

De feesten op het einde van het jaar zijn alle vruchtbaarheidsfeesten, middelen om de toekomstige oogst (gunstig) te beïnvloeden. Tussen plant, dier en mens werd geen onderscheid gemaakt. Licht en verwarming waren kostbaar en men ging vroeg naar bed. Ook nu nog heeft het uitvallen van de electriciteit in de avond invloed op het aantal geboorten! En Nicolaas had een grote naam op het gebied van kinderzegen: een soort contra-pil!

En aangezien vroeger vrijen, trouwen en kinderen verwekken, in een onlosmakelijk verband stonden, was de Goede Sint de patroon voor dit alles. Hij was een familieheilige, en tegelijk een patroon van de liefde.

Slordig zeemansliedje

V. d. Ven vond op Ameland in een ietwat slordig zeemansliedje uitdrukkingen als: 'naar Sinterklaas gaan' en een 'lutje potje van Sinterklaas', wat betekent: een onecht kind. Nicolaas Beets beschrijft in de Camera Obscura in 'Een avondje vergulden' hoe liefde en Sinterklaassurprises maken samen gaan en samen horen. Zwarte Piet is de schoorsteenkruiper van de Sint. Angstaanjagend, maar ook een grappemaker.

Tot zover prof. De Groot. Wie het allemaal wat ver gezocht vindt, moet zijn boek 'Sint Nicolaas, patroon van liefde' er maar eens op nalezen.

En laat niemand zich de Sinterklaasvreugde laten vergallen door diepzinnige gedachten, die de (onbekende) gever misschien niet heeft gehad. Integendeel: het hele feest kan er zinnvoller door zijn.

J. G. TROOST

Karel Muys naar West Duitsland

Kanobond verliest bekwame coach

Precies tien jaar geleden zette Karel Muys de eerste wankel stappen als trainer-coach van de kanoploeg. Wankel, ja, in alle opzichten. Zijn collega's van het CIOS (Centraal Instituut voor de Opleiding van Sportleiders te Overveen) verklaarden hem voor gek dat hij op zo'n wankel financiële basis aan het werk ging. Karel Muys, doorzetter als hij is, ontweek de problemen niet. Nu per 1 december is hij in dienst getreden van de één na grootste kanobond ter wereld; die van West-Duitsland. En dat voor een veelvoud van zijn huidige salaris.

Muys: 'Ja, in het begin dachten mijn collega's dat ik een of andere dwaze hobbyïst was. Het was je reinste pionieren. Als we ergens gingen trainen moesten we ons verkleden in de open lucht. We hadden geen douche, nee zelfs geen streepje water. Soms was mijn auto de enige bescherming tegen de regen. Dat de kanosport in die tien jaar zo van de grond is gekomen, is het werk van velen geweest. Daarom vind ik het toch wel jammer dat ik het werk niet kan afmaken. Maar ik zie dit aanbod als een uitdaging. Ik wil het waarmaken. Voor mezelf.'

Duw omhoog

De kanobond heeft met pijn in het hart afscheid genomen van de man die de kanosport in Nederland een ferme duw omhoog heeft gegeven. Karel Muys, een 37-jarige Amsterdammer, heeft de Bosbaan voor de Wedaubaan geruild. Hij gaat de grens over. Met deze stap heeft hij een nieuwe periode ingeluid. Muys namelijk is de eerste Nederlander die gevraagd wordt door een buitenlandse sportbond.

Wie is Karel Muys? Als hij thuis tegenover ons zit, de benen languit onder de salontafel, geeft hij allermint de indruk een man uit de sport te zijn. Meer het type van een kantoorbediende die blij is dat de dag weer om is. Maar als hij aan het woord is en herinneringen ophaalt aan vroeger en mijmert over de toekomst, herken je in hem de ware sportleider.

Muys: 'Van nature ben ik geen harde vent. Mijn standpunt is: de wil om iets te presteren moet van de sportman zelf uitgaan. Een trainer moet slechts leiden en begeleiden.'

Veel veranderingen

In het decennium dat Karel Muys coach was van de bond is op allerlei gebied veel veranderd. Als opvolger van de huidige KNVB-docent Siem Plooyer kwam Muys direct met wijzigingen. Alhoewel hij door geldgebrek weinig armslag had, gooide hij het roer stevig om.

Muys: 'Siem Plooyer had veel topmensen onder zich. Dat werkte volgens mij depressief. Met een dergelijk aantal kon

je niet intensief werken. De top werd tot twintig teruggebracht. En dat is uiteindelijk de basis geweest voor een verbreding van de kanotop.'

Zijn trainingsmethoden waren — voor de kanowereld — opzienbarend. Nimmer waren onze toppeddelaars op een dergelijke zware arbeid getraakteerd. 'Het was noodzakelijk', zegt Muys, als hij die beginperiode nog eens belicht. 'Ik bemerkte dat ze nog nooit aan specifieke conditietraining hadden gedaan. Het hele spul was zwaar ondertraind. Toen bleek dat ze meer wilden dan die ene keer trainen ben ik voor allen persoonlijke trainingsschema's gaan opzetten. Dat was gewoon een kwestie van vertrouwen. Iedere week merkte ik dat ze in eigen omgeving ook stevig bezig waren geweest.'

Europees niveau

Resultaten bleven niet uit. Binnen een jaar had Muys zijn discipelen op Europees niveau. En ongemerkt verliep dat niet. Ook in het buitenland vroeg men zich af wie dan wel die nieuwe coach was van de Nederlandse ploeg.

Juist door vele onverwachte vernieuwingen — denk eens aan het trainingskamp in Arosa op Mexico-hoogte — viel Muys op in binnen- en buitenland. En toen in Mexico, tijdens de Olympische Spelen de Mexicaanse bond hem een aanbod deed, werd het de leiding van de kanobond duidelijk dat Muys niet al te lang meer in Nederland zou blijven.

Onderhandelingen

'Mexico moest ik wel laten schieten, ook al hadden ze me daar een paleis geboden. Je moet daar met volstrekt andersdenkenden werken. En dat gaat niet. Vanaf augustus ben ik in onderhandeling geweest met de bond en het NOC. Ze konden me echter niet garanderen dat ik een tegemoetkoming zou krijgen als ik bleef. Toen heb ik de knoop doorgehakt.'

In Duisburg heeft Muys de beschikking gekregen over een uniek sportcentrum. Dagelijks zal hij daar de Duitse geselecteerden onder handen nemen. Eveneens heeft hij vier hulptrainers die nauwgezet zijn aanwijzingen moeten volgen. Verwacht Muys op dit punt geen moeilijkheden?

'Zo eenvoudig en plezierig als het hier in Nederland was, krijg ik het daar niet. Ik besef dat de concurrentie onderling daar zeer groot is.' Hij staart voor zich uit, kijkt dan op zijn horloge en zegt: 'Over een kwartier komt de volgende verslaggever. Ik heb voor jullie een dag uitgetrokken. In dat kwartiertje kan ik nog net even eten.'

Zijn vrouw: 'Als Karel maar geen heimwee naar z'n ploegje krijgt.'

WIM JESSE

SPORT

De 51'ste van Cas Oorthuys

'Na de oorlog ben ik erg commercieel geworden. Ik heb ongeveer vijftig boeken gemaakt.' Dat zei fotograaf Cas Oorthuys kort na de opening van zijn fototentoonstelling in het Stedelijk Museum te Amsterdam.

Oorthuys bedoelde waarschijnlijk: Ik heb de gemakkelijkste weg gekozen als fotograaf. Ik voerde opdrachten uit — jubileumboeken, series over steden — en verdiende hiermee een belegde boterham. De betekenis 'commercieel te zijn' geeft meteen de waarde aan die de zestigjarige exposant verbindt aan dit begrip. Het is alsof hij zich verontschuldigt. Hij weet niet zeker of commercieel-zijn in de fotografie te laken is of niet, maar neemt aan van wel. Dat is een staaltje van het oude gedachtenpatroon: een kunstenaar is pas werkelijk kunstenaar als hij honger lijdt en op een zolderkamer woont — romantisch, ouderwets en vertederend.

Tekst gratis

Bij de uitgave van het 51ste fotoboek, gelijktijdig met de expositie in het Stedelijk, is Oorthuys duidelijk niet commercieel te werk gegaan. Op zijn verzoek werden de teksten verzorgd door een aantal — journalisten — schrijvers, allen vrienden van de fotograaf. De tekst was gratis, een hommage aan de zestigjarige. De lay-out werd verzorgd door één van Cas' dochters; de uitgever voerde de opdracht uit zonder er aan te willen verdienen.

Een methode die alleen maar succes kan hebben. Jammer genoeg is dat niet helemaal het geval. De foto's van Oorthuys, een overzicht van dertig jaar fotografie, zijn, kennelijk om kosten te sparen, afgedrukt op dof papier, waardoor de platen aanzienlijk aan nuance verliezen. Om de kosten te drukken? Voor mij had het boek best iets duurder mogen zijn als daardoor de kwaliteit beter zou zijn gewaarborgd.

Cas Oorthuys heeft in boek en tentoonstelling niet alleen een overzicht willen geven van zelden of niet gepubliceerd werk van de laatste dertig jaar, hij wilde ook een tijdsbeeld in foto's vangen. Hij fotografeerde de mens in een gedateerde periode. Beelden uit de oorlog spreken vooral aan bij mensen die 1940-'45 bewust hebben meegemaakt en een gevoel van gruwelijke herkenning hebben. Voor jonge mensen van na de oorlog zijn deze beelden even abstract als de foto's die Oorthuys maakte in verre landen op een van zijn vele buitenlandse reizen.

Wat voor hen overblijft zijn de mensen (de titel van het fotoboek is niet voor niets 'Over Mensen') — mensen in al hun emoties en gedragingen, ellende, geluk, droefheid en vrolijkheid. De expositie geeft daarom geen tijdsbeeld, maar is tijdloos en moet ook naar die maatstaf worden beoordeeld.

De serie zou jaren geleden gemaakt

kunnen zijn, ze zou ook volgend jaar of over vele jaren kunnen worden gefilmd. Plaats en tijd veranderen, details wijzigen zich, maar de mens die Oorthuys met zijn camera betrapt blijft dezelfde. Er zijn aangrijpende beelden te zien. Een schamel gekleed meisje bij een getroffen huis. Een klein jongetje, verloren in immense puinhopen (bijna poëtisch getroffen). Er zijn vertederende prenten zoals de foto van een klein dik negerjongetje in een miniatuur ligstoel in de serie 'luiheid'.

Maar ook zijn er vele foto's bij die meer waarde zullen hebben voor de maker dan voor de toeschouwer: markante koppen, uitheemse riten en gebruiken en de geboorte van een kind. Vooral de geboorte-serie heeft me enigszins geërgd. Zo'n reeks is al vele malen eerder vertoond, niet slechter en niet beter dan Oorthuys doet. Een geboorte mooi en een wonder noemen is kennelijk nog steeds populair, vooral bij ouwevrijsters. Maatschappelijke taboes, het katholicisme en gefrustreerdheid op dit punt zullen wel hebben bijgedragen tot deze overspannen gevoelens.

Te naïef

Oorthuys heeft natuurlijk niet bewust gespeculeerd op deze emotie. Hij is er evenmin op uit een goedkoop succesje te behalen, daarvoor is hij te vriendelijk, te eerlijk en misschien te naïef. Maar het 'wonder' is een belegen wonder en mooi is een geboorte — ontgaan van alle valse sentimenten — natuurlijk niet.

Na het zien van de expositie begon ik me wel af te vragen: wat moet je in hemelsnaam voor een mens zijn om deze foto's (maar dat geldt ook voor andere) te kunnen maken? De fotograaf dringt onbeschaamd binnen in het leven van zijn medemens. Hij ontleedt en knipt klinisch af op de meest schrijnende ogenblikken.

Heeft de fotograaf iets in zich van een voyeur? Is hij, als hij zich vereenzelvigd met zijn 'slachtoffer' een masochist, een sadist? Voelt hij zich verheven boven zijn medemens als hij onder de erbarmelijkste ellende een koel vakman blijft, die het 'mooie plaatje' schiet? Is hij journalist-met-een-beroepsdeformatie, die het niet kan laten de mens te ontdoen van alle franje?

Laten we het er op houden dat fotografen onbetamelijk nieuwgierig zijn en de vragen ter beantwoording aan hen zelf overlaten. Foto's kunnen misstanden tonen, schrijnende tonelen in beeld brengen, ze kunnen een aanklacht vormen. Dat wijst op een maatschappelijke functie. Maar deze functie is dubbel en passief. De fotograaf — koel of betrokken — registreert met zijn camera de maatschappij. De maatschappij zelf, de toeschouwer, kijkt naar de beelden, roept schande, voelt zich eventjes geëngageerd en een beter mens en keert voldaan over zich zelf terug naar zijn beschutte woning.

Over tien jaar kunnen daarom dezelfde foto's worden gemaakt, want zowel fotograaf als toeschouwer is door de bank genomen niet bereid te werken aan een wereld waarin deze 'schrijnende, mooie en menselijke' foto's niet meer kunnen worden gemaakt. Overigens om misverstanden te voorkomen: de expositie van Oorthuys in het Stedelijk te Amsterdam (begin van deze maand gesloten) maakt niet zo'n verpletterend geëngageerde indruk.

Ander onderwerp

Een ander onderwerp: in het Stedelijk exposeerden gelijktijdig met Cas Oorthuys twee kunstenaars uit Los Angeles uiterst bizar werk. Dough Wheeler en Robert Irwin toonden de museumbezoekers hoe van een normale zaal een mystieke ruimte kan worden gemaakt. Wat dat betreft slaagden zij volkomen. Eigenlijk kan niet worden gezegd dat zij werk exposeren, zij houden een tentoonstelling van ruimten. Zonder toelichting, zonder fanfare verbouwden zij een vleugel van het museum tot hun mystieke lichtzalen, met afgeschermdde ramen. Elk zaaltje werd zo verbouwd dat het onmogelijk was van de ene in de andere ruimte te kijken. Alle — in totaal zes — staan op zich zelf.

In de eerste drie zalen hangen aan de rechterwand identieke bolachtige, oplichtende voorwerpen met dwars over het oppervlak een metaalachtige strip. De bolachtige schijven kunststof zijn wit gespoten en 'zweven' iets voor de muur. Enkele lampen verlichten vanaf de grond de voorwerpen, zodat de schaduwen op de witte muren het onwezenlijke van de vage objecten nog enige substantie verlenen.

Nog minder vorm

Deze drie halfdonkere kamers zijn het werk van Robert Irwin. Het oeuvre van Wheeler bevat nog minder vorm en schilderkunstigheid dan het geval was bij dat van Irwin. Wheeler heeft twee zalen gemystificeerd met schilderijachtige melkwhite ramen, waarachter neonlicht getemperd opschijnt. In de laatste zaal is een gehele wand een witgeschilders lichtgevend vlak. Wheeler heeft bovendien de vloeren en wanden van zijn zalen met wit materiaal laten betegelen.

De tentoonstelling is voornamelijk curieus. Het is niet moeilijk na te gaan wat de bedoeling is geweest van beide Amerikanen. Zij willen de afstand doorbreken tussen kunstwerk en zijn omgeving. Zij zijn daarin geslaagd. Toch leidt hun experimenten tot een wonderlijk resultaat. Het overbruggen van de afstand tussen kunst en omgeving is bij Irwin en Wheeler namelijk van een kant gekomen: de omgeving werd aangepast aan het kunstwerk. Een fascinerende, maar onpraktische oplossing.

BOB VAN OPZEELAND

'Ik ben commercieel geworden'

KUNST

Cas Oorthuys

fototentoonstelling 31 oktober t/m 7 december 1969
over mensen stedelijk museum amsterdam

De Medina van Jeruzalem

*Tom Weerheym roept met deze foto's
een stemmingsbeeld op van de Arabische
wijk Medina in Jeruzalem. In de wir-
war van de vele kleine straatjes wordt
druk gehandeld, maar ook gerust.*

